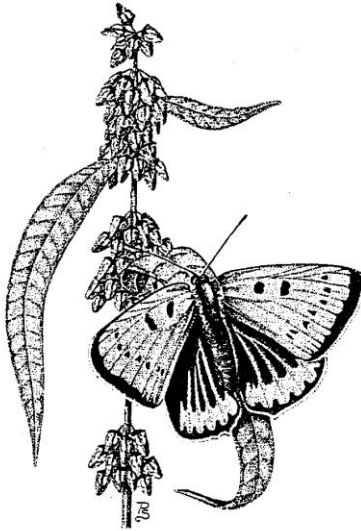

29^e jaargang
maart 2025

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Bij het in elkaar zetten van deze Flinterwille viel me een zin op in het artikel van Gerrit Tuinstra over verdwenen vlinders. Het valt ons niet meer op dat sommige soorten verdwenen zijn, simpelweg omdat we ze nooit gezien hebben omdat ze al zo lang verdwenen zijn. Ik had dezelfde gedachte toen ik bezig was met de voorbereiding van mijn presentatie op de komende voorjaarsbijeenkomst over een vergelijking van de vlinderfauna in het Wijnjeterper Schar 60 jaar geleden en nu. Een hele serie vlinders die er toen wel waren, maar nu niet meer, maar die ik ook nooit gemist heb. Simpelweg omdat ik ze nooit gekend heb. Dit in tegenstelling tot soorten die nog niet zo lang zijn verdwenen uit Friesland. Als ik door datzelfde Wijnjeterper Schar loop, dan mis ik in juli nog steeds het gentiaanblauwtje: tot eind vorige eeuw in de zomer altijd aanwezig, als vlinder of als eitjes op de bloemen. Maar de mensen van de jongere generaties zullen ze niet missen, ze hebben ze hier nooit gezien. En ik ben bang dat voor de hele natuur geldt: niet alleen het aantal insecten is met 75% afgenomen in de laatste twintig jaar, de afname in soorten heeft ook toegeslagen bij de rest van de flora en fauna. Maar de jongere generaties missen die soorten niet, want ze hebben ze hier nooit gezien. En wat je niet mist, daar ga je ook geen zorgen over maken. Ik ben bang dat dit mede de oorzaak is van het feit dat de meeste Nederlanders zich helemaal niet druk maken over de verarming van de natuur.

Gelukkig valt er buiten natuurlijk nog genoeg te genieten en daarom hebben we weer een aantal excursies georganiseerd; op pagina 17 t/m 19 vinden jullie de uitnodigingen voor de excursies en we hopen daar weer veel leden van onze vlinderwerkgroep te ontmoeten.

De eerste activiteit van dit jaar is alweer geweest, namelijk de jaarlijkse determinatiedag op zaterdag 11 januari. Er kwamen 13 mensen af op deze gelegenheid om aan de hand van o.a. foto's de namen te vinden van dag- en nachtvlinders. Met soep en broodjes en allerlei meegebrachte traktaties bij de koffie werd het een gezellige dag.

De volgende activiteit staat al weer voor de deur, want op donderdag 24 april houden we onze voorjaarsbijeenkomst. Wie weet tot ziens in de Fûgelhelling in Ureterp.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging voorjaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag najaarsbijeenkomst 2024.	Gerard Bergsma	4
Zaterdag 24 mei 2025: Blauwe Bos	Reinder Wijma	17
Zaterdag 12 juli 2025: Schaopedobbe bij Elsloo	Gerard Bergsma	17
Zaterdag 23 augustus 2025: Makkumersúdwaard	Gerard Bergsma	18
Vrijdag 22 en zaterdag 23 augustus: Nationale Nachtvlinder Nacht		19
Verslag excursie Ketliker Schar 15 juli 2024	Reinder Wijma	19
Op zoek naar een rode kop	Andy Saunders	20
Beleggen, maar dan anders ...	Judith Bouma-Litjens	24
Verschillen in lokaal bloembezoek tussen drinkende dagvlindersoorten (korte samenvatting)	Freek Nijland	27
Verdwenen vlinders	Gerrit Tuinstra	28
Mutaties ledenlijst		32
Belangrijke data		33

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 24 april 2025** in het pand van de **Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

Het programma van deze avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag najaarsbijeenkomst van 21 november 2024.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Vergelijking soorten dag- en nachtvlinders van 60 jaar geleden en nu in het Wijnjeterper Schar (Siep Sinnema).
6. Pauze.
7. Impressie van een natuurreis door Costa Rica (Andy Saunders).
8. Presentatie over vlinders en insecten van Wallis - Zwitserland (Gerard Bergsma).
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Attentiepunten:

Als u foto's (bijv. op een USB-stick) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden. Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland en de landelijke database NOCTUA te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - Secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 21 november 2024 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 18 leden. Afmelding wegens verhindering waren er van Hessel en Saskia Hoornveld, Johan Meijer, Joop Prijs, Anja Kerkhof, Heert Hein Kuipers, Judith Bouma, Jaap Schelvis, Hans Bijl, Wiebe Poppe, Reinie Piersma, Mariske Pemmelaar.

1. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom. Ten gevolge van de overvloedige sneeuwval zijn we maar met een kleine groep leden aanwezig.

Voor dagvlinders (en ook voor nachtvlinders) was 2024 een matig tot slecht jaar. De Kleine vos bijvoorbeeld liet zich maar mondjesmaat in Friesland zien. Het natte voorjaar en dito voorzomer (juni) zorgde echter wel voor een uitbundige brandnetelgroei, waar veel rupsen van de Dagnauwoog van profiteerden. De vlinders van de zomer-/najaarsgeneratie vlogen dan ook massaal. Op de najaarsbijeenkomst van de secties Snellen en Ter Haar van zaterdag 16 november werd steen en been geklaagd; vooral door de Brabanders, want in tal van natuurgebieden in hun provincie was het extreem nat. Siep meldt goed nieuws over ons laatste dagvlinderboek ("Dagvlinders in Fryslân, veranderingen vastgelegd"), want er zijn nog maar zo'n 100 exemplaren over. Die willen we graag kwijt. Het bestuur van de Vlinderwerkgroep heeft daarom besloten om het restant voor € 5,00 per stuk in de aanbieding te doen. Voor de naderende feestmaand (Sinterklaas en Kerstmis) wellicht een goed idee om het boek aan familieleden of vrienden cadeau te doen! Siep zal een mailtje hierover aan alle leden van de Vlinderwerkgroep sturen (opgesteld en verzonden dd. 24-11-2024).

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst van 18 april 2024.

Er zijn geen opmerkingen over het verslag.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

Er zijn geen algemene mededelingen.

Ingekomen stukken: Nieuwsbrief van de Vlinderwerkgroep Drenthe (najaar 2024).

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Gerrit Tuinstra geeft een presentatie over nieuwe vlindersoorten en interessante waarnemingen. Voor het Lauwersmeergebied is hij inmiddels voorbij 1220 nachtvlindersoorten. Nieuwe macro's zijn de Schijn-nonvlinder (*Panthea coenobita*) op 24 juli 2024; de Sneeuwbeer (*Spilosoma urticae*) op 7 juni 2024; de Dwarsbanddwergspanner (*Eupithecia subumbrata*) op 13 mei 2024; de Satijnstipspanner (*Idaea subsericeata*) op 13 juni 2024; de Witte sparspanner (*Thera vetustata*) op 13 juni 2024. Laatstgenoemde soort is in 2016 voor het eerst in Nederland (Vaals) waargenomen. In de jaren daarna verschillende keren verspreid door Limburg plus één waarneming bij Steenwijk. Nu dus nieuw voor Lauwersmeer.

Verder de Florida-uil (*Spodoptera exigua*) op 6, 7, 8 en 22 september 2024. In totaal 7 exemplaren van deze trekvlinder; de Kleine wilgenuil (*Nycteola asiatica*) op 7 september 2024 (bevestigd aan de hand van genitaal) en een tweede exemplaar van deze soort op 18 oktober 2024.

Gerrit laat in zijn presentatie een artikel van Louis van Deventer zien, waarin deze

Boven: Kleine wilgenuil (*Nycteola asiatica*)
Onder: Variabele eikenuil (*Nycteola revayana*).

een verhandeling geeft over de (in Nederland mogelijk voorkomende) Kleine wilgenuil (*Nycteola asiatica*) ten opzichte van de (in Nederland algemeen

voorkomende) Variabele eikenuil (*Nycteola revayana*). Door Gerrit is nu de bevestiging gekomen, dat de Kleine wilgenuil met zekerheid voor Nederland is vastgesteld. Ten opzichte van de Variabele eikenuil is de Kleine wilgenuil beduidend lichter van kleur wat in de presentatie door middel van een vergelijking tussen foto's van geprepareerde vlinders van beide soorten duidelijk zichtbaar is.

Nieuwe micro's betreffen de Perenbladmineermot (*Stigmella pyri*) op 22 september 2024; het Vanillevlekje (*Atemelia torquatella*) op 4 oktober 2024; de Katjeslichtmot (*Vitula biviella*) op 11 juli 2024; de Haagbeukmot (*Agrotera nemoralis*) op 3 juni 2024; de Satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*) op 21 lichtavonden in 2024 zo'n 50 exemplaren; de Tandjesmot (*Euchromius ocella*) op 22 en 23 september en 16 oktober 2024 (in totaal 7 exemplaren). Wat interessante waarnemingen betreft zag Gerrit op 30 juli 2024 in de haven van Harlingen de volgende dagvlindersoorten: Kleine vuurvliinder, Icarusblauwtje, Bruin blauwtje en Argusvliinder.

Ada van Binsbergen heeft Kleine vuurvinders waargenomen in de berm van de Noorderhogeweg in Drachten en had Vale kokerbeertjes (*Eilema caniola*) in de tuinval.

Abel Jagersma zag een tweetal Argusvlinders in zijn tuin te Indijk en slechts twee Kleine vossen. Vlinderwerkgroep Gaasterland is begonnen aan een nieuw project: werken met LED-emmers in natuurgebieden.

Jan Jaap Boehlé had tijdens een lichtsessie een Doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*) op het laken. Vlakbij zit een biologische boer die aardappelen teelt; tevens is er een imker in de buurt.

Andy Saunders meldt een erratum in zijn artikel over het 'eerste jaar nachtvlinders in het Oosterschar (Easterskar)' in de Flinterwille van november 2024, bladzijde 26 onderaan. Het aantal soorten Cossidae (Houtboorders) wat daar vermeld staat, moet **3** zijn. In dat artikel in de Flinterwille besteedde Andy alleen aandacht aan de macronachtvlinders. Nu besteedt hij mondeling en visueel aandacht aan enkele bijzondere en/of zeldzame soorten micronachtvlinders van het Oosterschar (Easterskar), namelijk de Berkenplatlijf (*Semioscopis avellanella*), de Roze purpermot (*Eriocrania cicatricella*), de Waddenkaartmot (*Agonopterix curvipunctosa*), de Satijnboogbladroller (*Acleris lorquiniana*), de Tandjesmot (*Euchromius ocella*), de Witte berkenstelmtmot (*Caloptilia populetorum*).

Martin Manson heeft door het slechte weer minder dagvlinders gezien dan vorige jaren; het geringe aantal Kleine vuurvinders viel hem op.

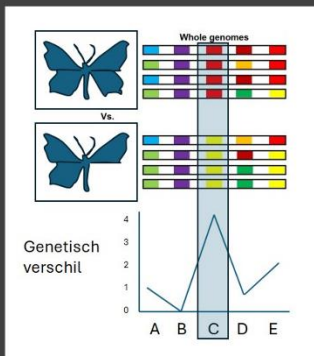
Gerard Bergsma: op 9 november had Johan Meijer een Hopsnuituil (*Hypena rostralis*) in zijn woning te Ravenswoud.

5. Pauze.

6. Presentatie over het onderzoek naar ‘drie-vleugelige’ spanners (Gerrit Tuinstra). Met name exemplaren van het Klaverblaadje (*Macaria notata*) en het Donker klaverblaadje (*Macaria alternata*) laten het verschijnsel van ‘drie-vleugeligen’ en soms zelfs ‘twee-vleugeligen’ zien. Maar ook exemplaren van de Gerande spanner (*Lomaspilis marginata*) en de Ringspikkelspanner (*Hypomecis punctinalis*) duiken af en toe met slechts drie vleugels op. Gerrit laat afbeeldingen van een aantal ‘gehandicapte’ spanners zien. Dit verschijnsel is al heel lang bekend, want Barend Lempke schreef er ooit al over. De vraag is echter, of er een oorzaak is voor deze afwijking. Gerrit contacteerde Rob de Vos, Erik van Nieukerken en De Vlinderstichting hierover. In 2021 kwam er een vraag van iemand van de WUR (Wageningen University & Research) voor collectie-exemplaren van de Kooluil (*Mamestra brassicae*) en de Nonvlinder (*Lymantria monacha*) ten behoeve van genetisch onderzoek. Dat bleek Joost van den Heuvel te zijn. Hij is universitair docent van het Laboratorium voor Erfelijkheidslere van de WUR. Aan hem de vraag van de ‘gehandicapte’ spanners voorgelegd en hij was zeker bereid om dit te onderzoeken. Helaas was het op dat moment niet mogelijk, omdat de financiële middelen voor een dergelijk onderzoek ontbraken. In augustus 2024 kwam er gelukkig groen licht.

Vraag: wie heeft er collectie-exemplaren van Klaverblaadjes (*Macaria notata*) beschikbaar? Maximaal 40 jaar oud, maar liever recentere exemplaren. Gerrit verzamelt ze dan, maakt een foto van ieder exemplaar, neemt van ieder exemplaar één poot en stuurt het materiaal voor onderzoek naar de WUR/Joost van den Heuvel. Daarna gaan de exemplaren weer terug naar de eigenaar. NB: In principe zijn er momenteel voldoende ‘drie-vleugels’ voorhanden, maar als het kan toch nog extra

Wat gaat hij (en/of zijn team/studenten) doen?

Genetisch onderzoek

Aanname dat er een mutatie is in een gen – en dat deze mutatie het verschil in aantal vleugels veroorzaakt

Nodig:
40 drie-vleugels
40 normale vlinders

(Van maximaal 40 jaar oud)

Gen gevonden?

Mogelijk populatie studies

Bijvoorbeeld opzetten van kweken

Pesticiden?

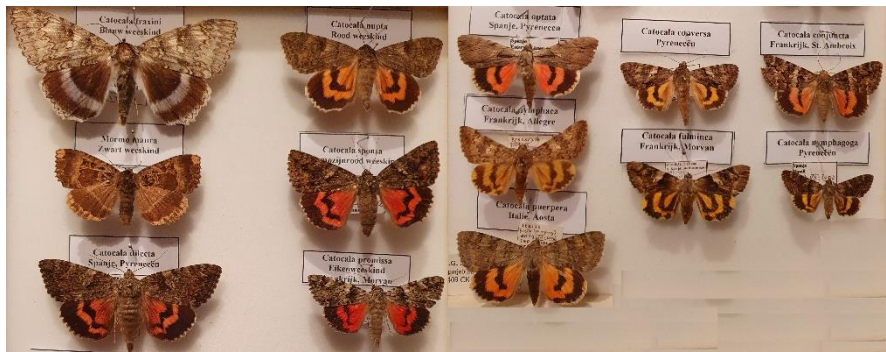
"In de literatuur zijn er ook suggesties (geen harde bewijzen) dat pesticiden mutaties veroorzaken die in omgevingen zonder pesticiden tot asymmetrie leiden."

verzamelen. In ieder geval noteren waar en wanneer en hoeveel exemplaren worden waargenomen. **Let op correcte determinatie ('donker' versus 'gewoon' klaverbladje)!!!**

7. Presentatie over het voorkomen van de 'Weeskinderen' in Friesland, (Siep Sinnema).

Siep laat een overzicht zien van de in Friesland voorkomende 'Weeskinderen'. Te beginnen met het Rood weeskind (*Catocala nupta*), het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*), het Karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*) en het Zwart weeskind (*Mormo maura*). De meeste Weeskinderen behoren tot het geslacht *Catocala*. Hoe komen deze vlindersoorten eigenlijk aan hun naam 'Weeskinderen'? Daarvoor moeten we kijken naar de oude weeshuizen van Amsterdam waar de weeskinderen gehuld waren in kleding met rode en zwarte kleuren, zoals die ook in het wapen van Amsterdam te zien zijn. Deze kleuren kwamen overeen met de bloedrode en diepzwarte banen op de achtervleugels van sommige in Nederland bekende weeskindvlinders. De namen van de andere soorten 'Weeskinderen' zijn hier vervolgens van afgeleid met als voorvoegsel een verwijzing naar een opvallende kleur in (een baan van) de achtervleugel, of naar de waardplant van de betreffende soort. Zo zijn er naast Rode weeskinderen en het Blauw weeskind ook weeskindsoorten met oranjezwarte, geelzwarte of witzwarte kleuren in hun achtervleugels. Uitzonderingen hierop zijn het Zwart weeskind (*Mormo maura*) en het Grijs weeskind (*Minucia lunaris*), die grijsbruine tot donkerbruine achtervleugels laten zien. Siep toont enkele foto's van 'Weeskinderen' met geelzwarte achtervleugels, zoals Gevlamd weeskind (*Catocala fulminea*), Klein geel weeskind (*Catocala nymphagoga*), *Catocala nymphaea*, *Catocala conversa*, en

Overzicht van een aantal Europese Weeskind-soorten (Foto: S.Sinnema)

Catocala diversa. Deze 5 soorten komen (behoudens een incidentele melding) niet in Nederland voor en de 3 laatstgenoemde hebben geen Nederlandse naam. Het Rood weeskind (*Catocala nupta*) is voor de eerste keer in 1840 voor Friesland genoteerd. Vanaf 1984 vinden stelselmatige waarnemingen van deze nachtvlindersoort in Friesland plaats. En dat in toenemende mate, maar dat kan een waarnemerseffect zijn vanwege het groeiende aantal waarnemers door de jaren heen. De soort is algemeen in Nederland en komt verspreid door heel Europa (behalve Zuid-Spanje) voor en zelfs door Centraal Azië heen tot aan de Grote Oceaan.

Het Karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*) wordt voor de eerste keer in 2007 in Friesland gezien. In de jaren daarna zijn er (met uitzondering van 2015) waarnemingen geweest. In Friesland is deze soort met name van de zandgronden in het binnenland bekend en van de duinen. Het verspreidingsgebied is geheel Europa tot de Oeral en van Klein-Azië tot de Kaukasus; zelfs in Noord-Afrika is deze soort te vinden.

Rood weeskind
(*Catocala sponsa*)

Karmozijnrood weeskind
(*Catocala nupta*)

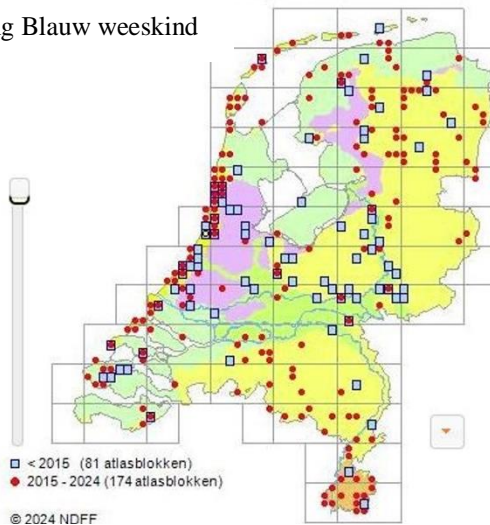
Foto's: S.Sinnema

Blauw weeskind
(*Catocala fraxini*)
Foto: S.Sinnema

Het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*) was in Nederland bekend als zeldzame immigrant. Ook van Friesland zijn maar enkele vangsten bekend, zoals Leeuwarden (1901), Terschelling (1930 - Bravenboer), Rijs - Gaasterland (1950 - O. de Vries), Wolvega (1955 - A. van Tuijl), Schiermonnikoog (3 exemplaren op stroop in 1947 - Gerlof van Minnen). Bronvermelding: het boek “De vlinders van Friesland” van B.J. Lempke (Fryske Akademy - 1985). In 1995 werden weer 2 exemplaren van het Blauw weeskind gezien door Siep en Jannie Sinnema: een exemplaar in hun tuin in Hemrik en een exemplaar op een etalageraam in het noorden van Friesland. Op 13 augustus 2003 hield de Vlinderwerkgroep Friesland een lichtexcursie bij het Lauwersmeer en als grote verrassing kwam er een Blauw weeskind op bezoek. Sinds 2015 heeft het Blauw weeskind zich kennelijk op verschillende plekken in

Verspreiding Blauw weeskind

Verspreiding:
Heel Europa, zuidelijk tot de Pyreneeën.
Oostelijk door Azië tot de Grote Oceaan.

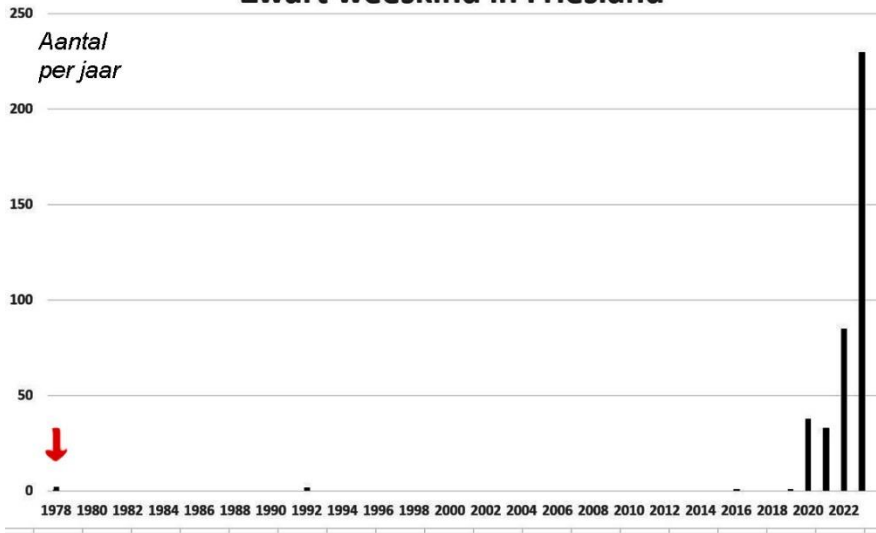
Nederland en ook in Friesland gevestigd, want de soort is al van 174 atlasblokken bekend.

Het Zwart weeskind (*Mormo maura*), met de Oud Nederlandse naam ‘Spookuil’, werd in Friesland op 13 augustus 1978 door Siep Sinnema in een schuur van een collega in Drachten gevonden (zie rode pijl in diagram onderaan de pagina). Op 6 juli 1992 werd een exemplaar waargenomen op Terschelling. Sinds 2015 verspreidt deze soort zich razendsnel door Nederland en bereikt Friesland enkele

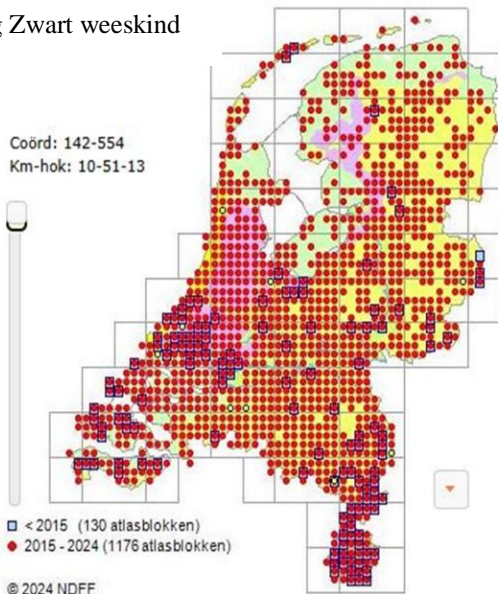
Zwart weeskind (*Mormo maura*) Foto: S.Sinnema

Zwart weeskind in Friesland

Verspreiding Zwart weeskind

Verspreiding:
Noordwest-Afrika,
Zuidelijk deel
Europa tot in
Noord-Duitsland,
Polen.
Oostelijk tot in
Klein-Azië

jaren later. Vanaf 2019 is het Zwart weeskind algemeen aanwezig in geheel Nederland.

Het Eikenweeskind (*Catocala promissa*) is van Friesland al bekend van het jaar 1850 (Dantumadeel), 1870 (Leeuwarden) en 1899-1904 (Veenwouden). Voor Nederland waren er voor het eerst in lange tijd waarnemingen van deze soort in 2015 in Noord-Brabant en Limburg en in 2017 drie waarnemingen in Noord-Brabant en Zeeland. De jaren daarna opnieuw in Limburg en ook in Gelderland. In 2023 en 2024 werden respectievelijk 13 en 11 exemplaren van Limburg tot en met Zeeland waargenomen. Zelfs is er van 12 juli 2023 een zekere waarneming (met overtuigend foto bewijs) gemeld uit Groningen (Ter Borg bij Sellingen). Het lijkt erop, dat het Eikenweeskind een blijvertje wordt in Nederland en hopelijk in de nabije toekomst ook in Friesland arriveert, of liever gezegd, weer terugkomt.

Dan hebben we nog het Grijs weeskind (*Minucia lunaris*), dat eigenlijk geen weeskind is, want behorend tot een ander geslacht. Deze soort kwam vroeger lokaal voor in Friesland. Lempke noemt in zijn boek "De vlinders van Friesland" locaties als Beetsterzwaag (1956 en 1957 - G. Dijkstra), Bakkeveen (1961 - Torensma), Balk (1961 - exemplaar aanwezig in het Fries Natuur Museum), Oudemirdum, Rijsterbos en Kippenburg (W.J. Boer Leffef, enkele exemplaren). Tegenwoordig is de soort nog zeldzaam in Nederland. Komt lokaal voor in de duinen van Noord-Holland en op de zandgronden in het binnenland langs de gehele oostkant van Nederland. In 2022 en de opvolgende jaren 2023 en 2024 verscheen er dan eindelijk een Grijs weeskind op lakens van leden van de Vlinderwerkgroep Friesland. Tot slot het Wit weeskind (*Catephia alchymista*) dat eveneens geen weeskind is (ander geslacht). Dit

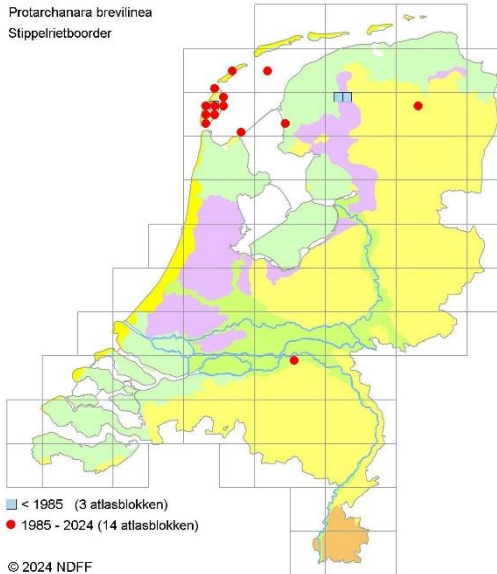
is net als het Grijs weeskind een zeldzame soort, die vanaf 2019 Nederland aan het veroveren is. Met name Zuid- en Oost-Nederland. Op 30 juni 2024 werd in Wolvega een exemplaar van het Wit weeskind waargenomen en gefotografeerd. We moeten dus alert blijven op deze soort in de komende jaren.

Foto's weeskinderen: S. Sinnema.

8. Presentatie over veldonderzoeken naar specifieke nachtvlindersoorten in 2024 (Gerrit Tuinstra).

Als eerste vertelt Gerrit over zijn onderzoek naar wespvlinders met behulp van feromonen. Hij heeft (naast andere wespvlinders) met name gezocht naar het voorkomen van de Gekraagde wespvlinder (*Sesia bembeciformis*), waarvoor tegenwoordig een specifiek feromoonpreparaat beschikbaar is. Deze soort stond bekend als zeldzaam, totdat het soort specifieke feromoon werd ontdekt en ontwikkeld, waarna het aantal waarnemingen vanuit het gehele land fors toenam. Ook de bekendheid van de vraatsporen in wilgen van de rupsen van deze soort helpen tegenwoordig mee om ze te vinden. Rupsen van de Gekraagde wespvlinder overwinteren gewoonlijk tweemaal. In het eerste jaar foerageren ze dicht bij de grond in de wortel en verraden hun aanwezigheid door kleine hoopjes bruin houtpoeder aan de basis van de boom. In het tweede jaar gaan de rupsen dieper het wortelstelsel in. Ze maken een cocon boven het toekomstige uitkruipgat en zitten als pop dan ook ondersteboven. Let op oude uitkruipgaten en haksporen van spechten die proberen bij de rupsen te komen. Het resultaat van rupsenactiviteit is vaak te zien op geveld wilgen. De vliegtijd is van begin juni tot half augustus in één generatie. De vlinders worden zelden gezien; soms zijn ze 's morgens, net na het uitkomen, op wilgenstammen te vinden. Een andere speurtocht ondernam Gerrit naar rupsen van de Astermonnik (*Cucullia asteris*) en de Helmkruidvlinder (*Cucullia scrophulariae*). De Astermonnik is een kustsoort, waarvan de rupsen leven op Zulte (*Aster tripolium*), Guldenroede (*Solidago*) en in tuinen ook Herfstaster (*Aster*). De Helmkruidvlinder komt vooral voor op de zandgronden in het binnenland. De waardplanten van de rups zijn Helmkruid (*Scrophularia*) en Toorts (*Verbascum*). Verder had Gerrit aandacht voor enkele bijzondere nachtvlindersoorten, zoals de zeldzame Hoogveenvlekuil (*Amphipoea lucens*) waarvan hij op verscheidene data in 2024 in totaal 12 exemplaren in het Fochtelooërveen aantrof en op naam kon brengen. Ook de eveneens zeldzame Late heideuil (*Xestia agathina*) waarvan Gerrit circa 50 exemplaren waarnam in het Fochtelooërveen en de vrij zeldzame Bandvoorjaarsuil (*Orthosia opima*) waarvan hij tot zijn verrassing ook 7 exemplaren waarnam in het Fochtelooërveen. In 2024 zijn er met een aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland zoektochten gehouden naar drie specifieke nachtvlindersoorten, namelijk de Gevlamde vlinder (*Endromis versicolora*), de Zwarte-l-uil (*Arctornis l-nigrum*) en de Stippelrietboorder (*Protarchanara brevilinea*). Van de eerstgenoemde soort (Gevlamde vlinder) werden tijdens een lichtsessie op 19 maart 2024 op een locatie in zuidoost Friesland maar liefst 13 exemplaren van deze zeldzame en fraaie vlinder waargenomen. De tweede

Protarochanara brevilinea
Stippelrietboorder

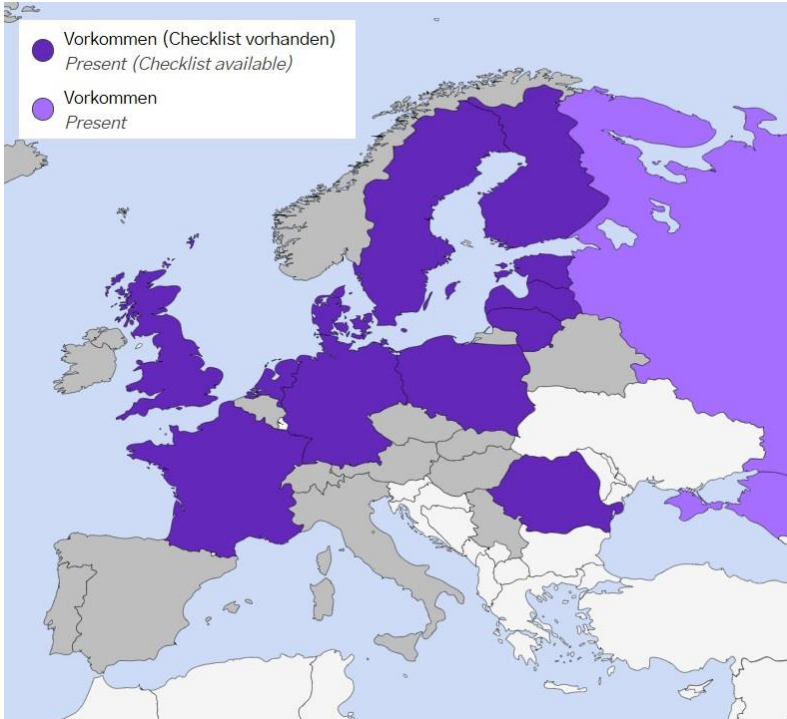

© 2024 NDDFF

genoemde soort (Zwarte-l-uil) verscheen op 22 juni 2024 tijdens een lichtexcursie van de Vlinderwerkgroep Friesland in het Drents-Friese Wold met 3 verse exemplaren op de lakens. De derde genoemde soort (Stippelrietboorder oftewel *brevilinea*) wordt door De Vlinderstichting als zeer zeldzaam gekwalificeerd. En dat is (behalve op Texel) ook zo. Barend Lempke schreef in **1942** in de Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera vii “*dat brevilinea* ‘ongetwijfeld de belangrijkste zoögeographische ontdekking van de twintigste eeuw op het gebied der Nederlandse

Macrolepidoptera is!’ Verder schreef hij het volgende: ‘Tot nog toe was de vlinder alleen bekend uit Engeland, waar hij uitsluitend voorkomt in de moerassen van Norfolk. Hij werd daar ontdekt door Fenn, die 4 aug. 1864 in de schemering het eerste ex. te Ranworth ving, terwijl het tusschen *Typha latifolia* rondvloog. Later is *brevilinea* op meer plaatsen in Norfolk aangetroffen, soms talrijk op licht. In ons land is de soort tot nog toe slechts eens in enkele exemplaren gevangen. Vermoedelijk hebben we hier met een echte inheemsche soort te doen, die alleen niet opgemerkt wordt, omdat vrijwel nooit in onze moerassige gebieden systematisch met licht gewerkt wordt. De dieren werden in een oude eendenkooi op Texel aangetroffen, dus in een omgeving die uitstekend past bij het Engelse biotoop. Overigens van geen enkele vindplaats op het Continent bekend. Texel, 3 exx., 5-8-1916 (Van Leyden).’ In **1965** schrijft Lempke in de Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera Twaalfde supplement de volgende passage: “Een van de raadselachtigste bestanddelen van onze vlinderfauna. Behalve de oorspronkelijke vindplaats van *brevilinea* op Texel is nu een tweede in het centrum van Friesland bekend, waar de vlinder beslist inheems is en althans in goede jaren stellig geen zeldzaamheid genoemd kan worden, namelijk Eernewoude - Alde Feanen (Mattheüs W. Camping trof de vlinder hier voor het eerst aan in 1953).” In **1985** schrijft Lempke in het boek “De Vlinders van Friesland”: “Weer een van de interessantste bestanddelen van de Friese Vlinderfauna! Uit ons land was de vlinder uitsluitend bekend van Texel, tot Mattheüs Camping hem op zijn eerste nachtvangst in de Alde Feanen onder Eernewoude voor Friesland ontdekte. Daarna is *brevilinea* er regelmatig aangetroffen van de tweede helft van VII tot in de tweede helft van VIII,

niet in de eerste plaats op licht, maar wel tussen het hoge gras en riet. Tot nog toe is de vlinder op geen enkele andere plaats in Friesland gevonden (en trouwens, behoudens Texel, evenmin in de rest van Nederland).” De realiteit van vandaag is

echter, dat *brevilinea* in de achterliggende jaren eveneens is waargenomen op Vlieland, het eiland Griend en bij de haven van Den Oever.

Bron: www.lepiforum.de

Biologie van de Stippelrietboorder (*Protarchanara brevilinea*) volgens Voogd, 2019 (Het Nachtvlinderboek): “Als waardplant wordt riet benut, de rupsen leven zowel in de stengels als op het blad van riet. De rupsen kunnen gevonden worden in de periode april-juni. Overwintering vindt plaats als ei.” Volgens Pfau, 1955: “dat de eieren losjes aan rietbladeren vastzitten en er snel af vallen. Hierdoor liggen ze in de herfst en winter op de grond, wat alleen mogelijk is in gebieden die niet onder water staan.” Wegner, 2015: “Schilfnahd im Winter scheint der Art nichts auszumachen.” Oftewel maaien van riet is geen probleem voor de soort. Het biotoop is moerassen met riet, waarbij de meeste exemplaren kunnen worden aangetroffen in de minder dichte rietbegroeiing tussen of in de nabijheid van waterwilgen en elzenbosjes.

In 2001 voerde Gerrit een nachtvlinderinventarisatie uit in de Alde Feanen. Hiervan maakte hij een verslag.

datum	locatie	methode	aantal soorten	opm.
5-jun	Jan Durkspolder	licht	37	
15-jun	Jan Durkspolder	licht	19	
20-jun	Fjirtich Med	licht	64	
23-jun	Fjirtich Med	licht	38	excursie WWG (3 lampen)
26-jun	Fjirtich Med	licht	64	"herexcursie" VWG (2 lampen)
22-jul	Fjirtich Med	licht	69	
27-jul	Reid om 'e Krite	licht	47	
28-jul	Fjirtich Med	licht	64	
30-jul	Reid om 'e Krite	licht	71	
2-aug	Jan Durkspolder	licht	57	
9-aug	Jan Durkspolder	licht	53	
11-aug	Fjirtich med	licht	48	
14-aug	Reid om 'e Krite	licht	53	(2 lampen)
17-aug	Bolderen	smeer/zicht	16	
26-aug	Bolderen	smeer	13	
30-aug	Jan Durkspolder	licht	34	
18-sep	Fjirtich med	licht	13	
20-sep	Bolderen	licht/smeer	11	
27-sep	Jan Durkspolder	licht/smeer	6	
1-okt	Fjirtich Med	licht/smeer	5	

Het belangrijkste doel van de inventarisatie was om een beeld te krijgen van de aanwezige nachtvlindersoorten. Daarnaast is de aandacht uitgegaan naar een speciale nachtvlindersoort, *Chortodes brevilinea* (Fenn, 1864). Deze soort is tijdens vroegere inventarisaties in het gebied herhaaldelijk aangetroffen (50'er en 60'er jaren, Camping). Naast de Oude Venen is de soort in Nederland uitsluitend op Texel waargenomen.

Helaas werd *brevilinea* tijdens de nachtvlinderinventarisatie op diverse plekken in de Alde Feanen niet meer gevonden! Gerrit vraagt zich dan ook af, op welke exacte locatie Mattheüs Camping de vlinders destijds (1953) heeft gevonden! Op 31 juli 2017 werden tijdens een lichtsessie door Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer op de Workumerwaard 4 exemplaren van de Stippelrietboorder (*protarchanara brevilinea*) op het laken aangetroffen. Een zeer verrassende ontdekking! Op 5 augustus 2024 werd door een groepje leden van de Vlinderwerkgroep Friesland op andere plekken (dan in 2017) in de Workumerwaard opnieuw onderzoek naar de Stippelrietboorder gedaan. Dit resulteerde in een vangst van 5 exemplaren van *brevilinea*, meest met het net. Citaat Barend Lempke: “niet in de eerste plaats op licht, maar wel tussen het hoge gras en riet”. (Vlinders van Friesland, 1985). Dit succes aan de westkust van het vasteland van Friesland smaakt naar meer!

9. Rondvraag.

Niemand heeft iets voor de rondvraag.

10. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst allen een goede reis naar huis.

Excursies 2025

Zaterdag 24 mei 2025: Blauwe Bos, middag- en avondexcursie. Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: het parkeerterrein aan de oostzijde van het gebied, afslag vanaf de Tonckensweg. Het rijksdriehoekcoördinaat van deze parkeerplaats is 218116.563239. Als iedereen er is rijden we met (zo min mogelijk) auto's de onverharde weg op die normaliter alleen voor bewoners aan de noordzijde van het bos toegankelijk is. Dit pad is altijd goed begaanbaar. Na zo'n anderhalve kilometer kunnen we dan langs het pad parkeren voor de start van de excursie. Hetzelfde geldt voor de avondexcursie alleen dan kunnen we de slagboom open maken en het gebied verder in rijden. Er is een mooie gevarieerde route uitgestippeld voor de dagexcursie en allemaal op plekken waar nog niet eerder een excursie is geweest.

Enkele jaren geleden is er vanuit de vlinderwerkgroep een excursie in het Blauwe Bos georganiseerd en is de oostzijde van het gebied geïnventariseerd. Dat leverde destijds veel soorten op. Sinds vorig jaar heb ik wat vaker aan de westzijde van het Blauwe Bos vlinders geïnventariseerd en daarbij veel nieuwe en ook interessante soorten voor het gebied ontdekt. Sommige soorten komen alleen maar in dit deel voor. Het Blauwe Bos is aan deze kant over het algemeen wat droger maar bevat ook nog enkele vennetjes en interessant gemengd bos. Een vaste bewoner is bijvoorbeeld de Glasvleugelpijlstaart die in deze periode ook zou moeten vliegen. Na de middagexcursie kunnen we ergens in de omgeving een plek zoeken om iets te eten voor de mensen die meegaan met de avondexcursie. Voordat het donker wordt kunnen we dan een plekje zoeken waar een lichtopstelling komt te staan en waar er gesmeerd kan worden. Het is op dat moment meikeverseizoen dus een extra grote "meikeverpot" meenemen is tijdens het nachtvlinderen zeker geen overbodige luxe. Er zijn voldoende beschutte plekken beschikbaar als er veel wind is.

Contactpersoon: Reinder Wijma (06-230 35 350)

Zaterdag 12 juli 2025: Schaopedobbe bij Elsloo, middag- en avondexcursie. Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Aan de zuidkant van het terrein, vanaf de Kloosterweg. Deze weg loopt van Appelscha (kruispunt Terwisscha) in westelijke richting naar Elsloo (of andersom natuurlijk van Elsloo richting Appelscha). Een zijweggetje hiervan (in een scherpe bocht gelegen in kilometerhok 214-551 vlakbij een grote boerderij) is een zandweg die door het bos in noordelijke richting naar het gebied van de Schaopedobbe leidt (ongeveer 500 meter vanaf de Kloosterweg). Let bij het inrijden van de zandweg op het fietspad wat moet worden overgestoken!!! Aan het eind van deze zandweg (tevens de ingang van de Schaopedobbe) kan men de auto parkeren. Helaas is daar niet zoveel ruimte voor, maar een plekje is vast wel te vinden. Wellicht even de kaart ter hand nemen voor de juiste plaatsbepaling van het gebied en de route ernaartoe.

Het gebied ligt ten oosten van Elsloo. Atlasblad 134 van de Grote Provinciale Atlas Friesland (Wolters-Noordhoff). Amersfoortcoördinaten van de Schaopedobbe > 213-551.

Het gebied is eigendom van It Fryske Gea en bestaat uit heideterreinen, vennen, singels en zandverstuivingen, naald- en loofbos, boomgroepen, schrale en bloemrijke graslandjes. Het is een belangrijk vogel-, reptielen-, amfibieën- en insectengebied met een grootte van 91 hectare. Ook groeien er bijzondere planten, zoals Valkruid, Wilde tijm, Liggende vleugeltjesbloem, Heidekartelblad, Zonnedauw en Moeraswolfsklauw. Het natuurgebied staat bekend om de Schaopewaskersdobbe”, een op een ovaalvormig plateau gelegen heideven, dat vroeger werd gebruikt om schapen te wassen voor het scheren. Er liggen twee van deze plateaus (zogenaamde “forten”); hoge, geaccidenteerde zandheuvels met een begroeiing van kraai- en struikheide. Het gebied kent een afwisseling van vooral droge, maar ook natte biotopen met enkele meertjes. Reptielen en amfibieën, zoals de levendbarende hagedis, adder, heikikker, gewone kikker en kleine watersalamander komen er ook voor. De insectenfauna is bijzonder groot. Er komen vele soorten dag- en nachtvlinders, libellen, zweefvliegen, bijen, sluipwespen, kevers en andere insecten voor. Ook de vogelrijkdom is er indrukwekkend. Nachtzwaluwen voelen zich tegenwoordig ook thuis op de Schaopedobbe.

Contactpersoon voor deze excursie: Gerard Bergsma, telefoon 0516-432414 of mobiel: 06-12138416 en e-mail bergsmagj@ziggo.nl

Zaterdag 23 augustus 2025: Makkumersúdwaard (en mogelijk ook de Koaiwaard met een vogelkijkhut bij Piaam), middag- en avondexcursie.

Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: De grote parkeerplaats (**P**) bij de tweede rotonde aan de zuidwestkant van Makkum (Súderseewei richting de Holle Poarte).

De Makkumersúdwaard (en ook de Makkumernoardwaard en Koaiwaard) zijn eigendom van It Fryske Gea. Het zijn van oorsprong begroeide zandplaten, omgeven door ondiep IJsselmeerwater. De zuidpunt van de Makkumersúdwaard is natuurgebied en bestaat voornamelijk uit rietvelden. Er loopt een wandelroute door het gebied. Vanaf de parkeerplaats beginnen we aan de middagexcursie. Na afloop hiervan kunnen we gaan ‘snacken’ in Makkum, of aan de IJsselmeerkust. ’s Avonds kunnen we vanaf dezelfde parkeerplaats, of vanaf een andere locatie een wandeling maken om te zoeken naar in de schemering actieve vlinders. Ter plekke bekijken we dan alvast waar lichtopstellingen kunnen worden geplaatst. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu’s werkende lichtvallen zijn dus noodzakelijk.

Contactpersoon voor deze excursie: Gerard Bergsma, telefoon 0516-432414 of mobiel 06-12138416 en e-mail bergsmagj@ziggo.nl

Vrijdag 22 en zaterdag 23 augustus: Nationale Nachtvlinder Nacht (NNN)

Op de site van De Vlinderstichting te Wageningen is te zijner tijd te vinden waar de locaties voor de Nationale nachtvlinder Nacht zich bevinden.

Verslag excursie Ketliker Schar 15 juli 2024 Reinder Wijma

Oorspronkelijk was er op zaterdag 13 juli een dag- en nachtexcursie gepland in het Ketliker Schar, maar het was op de excursiedatum erg slecht weer waardoor er helaas geen excursie mogelijk was. Na overleg binnen de vlinderwerkgroep werd daarom besloten om de excursie op maandag 15 juli te doen. En dan geen dagexcursie omdat men overdag op een doordeweekse dag uiteraard vaak ook gewoon aan het werk moet. De opkomst was desondanks behoorlijk met ongeveer 15 belangstellenden. Er kwamen zelfs enkele leden een kijkje nemen die ik nog nooit tijdens een excursie heb aangetroffen. Ondanks het nogal dreigende weer werd besloten om de lichtopstellingen klaar te zetten. Uiteindelijk waren er rond de zes lichtopstellingen aanwezig. Het vloog goed op de broeierige avond maar helaas gooide een regenbui roet in het eten en moest er noodgedwongen voor middernacht al gestopt worden.

Desondanks verschenen er 104 soorten macrovlinders en 44 microvlinders op de lakens. Qua macrovlinders waren er geen echte bijzonderheden. Minder algemene soorten zijn de Heremietuil (*Ipimorpha retusa*), Scherphoekbandspanner (*Euphyia unangulata*) en de Goudhaaruil (*Acronicta auricoma*). Wat microvlinders betreft waren er ook geen grote bijzonderheden. Een vermeldenswaardige soort was de Leemvlekbladroller (*Cymolomia hartigiana*). Deze soort wordt in Friesland weinig

Scherphoekbandspanner
(*Euphyia unangulata*)
Foto: R.Wijma

gezien en de rupsen

hebben spar als waardplant. De soort verscheen op de lakens van twee waarnemers. Een halve avond nachtvlinderen is vermoedelijk geen goede afspiegeling van de soortenrijkdom in het gebied.

In de toekomst zou het zeker de moeite waard zijn om het gebied nog eens te bezoeken met de werkgroep.

Op zoek naar een rode kop Andy Saunders

Ik vind het nu leuk om naar een specifieke soort vlinder te gaan zoeken. Vorig jaar zocht ik in Gaasterland, met geluk, naar de dennenbandspanner (*Pungeleria capreolaria*). Ik dacht dat de roodkopwinteruil (*Conistra erythrocephala*) ook te vinden moest zijn in Gaasterland. Op 21 februari 2025 ging ik naar de Starnumanbossen in Gaasterland, mijn favoriete smeerplaats. Op ongeveer 40 bomen werd gesmeerd en de lichtval werd neergezet. Het was een warme avond voor februari. Er kwamen heel veel vlinders op smeer, maar weinig verschillende soorten; allemaal bosbesuil (*Conistra vaccinii*) (40 exx.) en wachtervlinder (*Eupsilia transversa*) (50 exx.), althans dat dacht ik. Er waren twee vlinders waar ik twijfels

over had, dus die werden in potjes meegenomen naar huis. De volgende ochtend na de eerste koffie naar de twee vlinders gekeken: de eerste was ook een bosbesuil, maar de tweede, jawel, een roodkopwinteruil!

Roodkopwinteruil (*Conistra erythrocephala*)

Vier zeldzame bladrollers (Tortricidae) gevonden in het Oosterschar

Gerrit Tuinstra heeft weer een aantal microsoorten van mij gedetermineerd aan de hand van genitaalpreparaten. Twee daarvan en nog twee andere beschrijf ik hieronder kort.

Noordse marmerbladroller (*Apotomis infida*)

Deze zeer zeldzame vlinder is alleen bekend in Friesland en Overijssel en dan alleen in de moerasgebieden. Het is niet een nieuwe soort voor mij, in 2011 heb ik de vlinder in St. Nicolaasga gevonden (gedetermineerd door Tymo Muus met genitaalpreparaat). De vlinder heb ik binnenshuis gevonden maar de dag ervoor was ik bij de eendenkooi Tjeukemeer geweest. Ik denk dat ik de vlinder van daar per ongeluk heb meegebracht naar huis. In 2024 heb ik twee exemplaren in het Oosterschar gevangen. De noordse marmerbladroller lijkt op de grijze marmerbladroller (*Apotomis semifasciana*) en ook de bruine marmerbladroller (*Apotomis lineana*). Om er zeker van te zijn heb ik dus de vlinders naar Gerrit gestuurd om te determineren aan de hand van genitaalonderzoek. De rupsen leven op wilg.

Noordse marmerbladroller (*Apotomis infida*)

Gageloogbladroller (*Epinotia caprana*)

In het Oosterschar groeit veel gagel, dus ik had al gedacht dat de gageloogbladroller ook daar zou zijn. De soort is zeer variabel en lijkt op de grauwe oogbladroller (*Epinotia soridana*) en de zadeloogbladroller (*Epinotia solandriana*). Daarom heb ik een aantal vlinders verzameld en naar Gerrit gebracht. Heel leuk, alle drie soorten zaten erbij. Op 19 Augustus 2024 heb ik één gageloogbladroller gevangen. De rupsen leven op gagel, maar ook op wilg.

Gageloogbladroller (*Epinotia caprana*).

Satijnboogbladroller (*Acleris lorquiniana*)

Deze bladroller is ook zeer zeldzaam en ik had niet verwacht deze vlinder te vangen. Op 22 september 2024 kwam een satijnboogbladroller op het laken. Helaas was de vlinder beschadigd, het miste een stukje vleugel. Op foto's op internet zag ik dat dit heel vaak gebeurt. Op 2 oktober had ik weer één gevangen! Deze keer gelukkig vers en nog onbeschadigd. De rupsen zitten op kattenstaart. (zie foto pag. 23)

Satijnboogbladroller (*Acleris lorquiniana*)

Links: 2 oktober 2024.

Boven: 22 september 2024

Populierenogbladroller (*Epinotia maculana*)

Ook interessant om te melden is de zeldzame populierenogbladroller (*Epinotia maculana*), die in Gaasterland op veel plaatsen zit, heb ik ook gevonden in het Oosterschar. Tussen 16 september en 16 oktober heb ik zes exemplaren gevangen.

Populierenogblad-
roller
(*Epinotia maculana*)

Een trekvlinder: Tandjesmot

Als laatste soort die ik hier noem is de zeer zeldzame trekvlinder Tandjesmot (*Euchromius ocella*). Op 22 september 2024 had ik twee exemplaren op het witte laken in het Oosterschar.

Tandjesmot (*Euchromius ocella*)

Ik wil graag Gerrit Tuinstra bedanken voor het determineren.

Foto's bij dit artikel: A. Saunders

Beleggen, maar dan anders ... Judith Bouma-Litjens

Even een samenvatting en minimaal ingekorte versies van verschillende e-mailtjes. Met als onderwerp, *Beleggen, maar dan anders ...*

November 2024

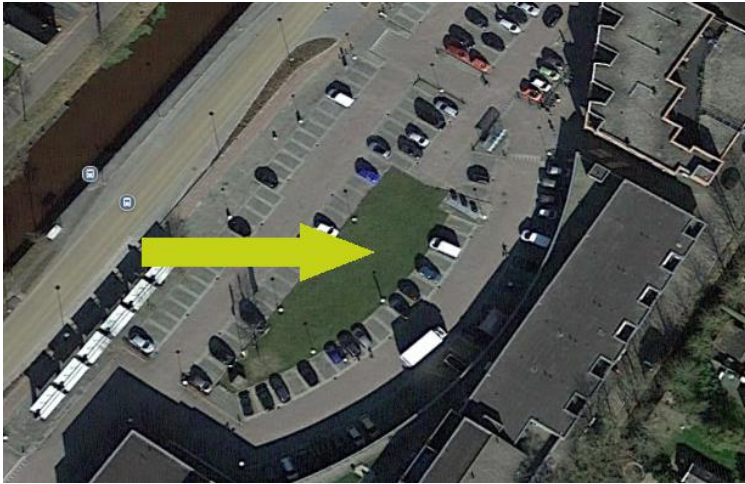
Ik stuurde een mailtje naar gemeente Midden-Drenthe over een kaal grasveld, midden tussen de parkeerplaatsen in Smilde bij de winkels. Ingekort:

‘Steeds sta ik vol verbazing en vooral wanhoop te kijken naar het pleintje/grasveldje bij de grote parkeerplaats bij de winkels in Smilde.’

De reactie van gemeente Midden-Drenthe, coördinator buitendienst:

Uw melding over '*Hoe zou het zijn om als gemeente Midden-Drenthe dat relatief kleine veldje aan te pakken*' hebben we helaas niet opgelost.

Dit had de volgende reden: het betreffende grasveld is niet in eigendom van de gemeente Midden-Drenthe. Dit is in beheer bij een bedrijf dat bij winkelpanden in opdracht van de eigenaar het onderhoud doet zoals maaien, prullenbakken legen e.d.

We waarderen uw initiatief om ook dit soort veldjes om te vormen naar extensief beheer, maar wat niet in eigendom van de gemeente is kunnen we als gemeente niet beheren.

November 2024

Synvest, de beheerder van de winkelpanden, mijn ingekort mailtje:

‘Steeds sta ik vol verbazing en vooral wanhoop te kijken naar het pleintje/grasveldje bij de grote parkeerplaats bij de winkels in Smilde. Daar waar onder andere Jumbo en Kruisvat aan grenzen. U heeft als eigenaar/belegger daar de zeggenschap over, met een uit handen gegeven onderhoud aan onder andere de groenvoorzieningen.

Enkele jaren geleden is vanuit de Vlinderstichting een initiatief genomen voor idylles. Ze hebben zelfs op meerdere plaatsen door het hele land idylles aangelegd. Maar ook een burgerinitiatief kan worden begeleid. Nou heeft Drenthe veel prachtige bermen en mooie groenvoorzieningen.

Hoe zou het zijn om als eigenaar/belegger dat relatief kleine veldje aan te pakken en in een prachtig bloemrijk, insectenrijk, zoemend veld om te toveren!? Moet kunnen! Beleggen gaat niet alleen over panden, maar zeker ook over de vriendelijkheid in de vorm van natuur eromheen.

<https://www.vlinderstichting.nl/idylle/>

Het gaat er zoveel vriendelijker uitzien en bovendien voor de achteruit hollende insectenstand een welkome verandering.

Opnieuw naar Synvest

Februari 2025

‘Ik denk dat er tijd genoeg geweest is om te reageren. Ik ben benieuwd, nu is de tijd om het voor te bereiden. Maak er wat moois van ten behoeve van de insecten én de genieters!’

Februari 2025

Ontvangen van IRM.nl (Totaal-management van uw vastgoed. Naast het Commercieel, Technisch en Financieel Management van uw vastgoed).

SynVest heeft ons als beheerder van dit winkelcentrum verzocht te reageren op uw emailbericht. Sinds afgelopen jaar realiseren wij in dit winkelcentrum hanging baskets met bloemen. Daarmee creëren we al meer voeding voor insecten. Het creëren van idylles bij dit winkelcentrum is voor ons niet opportuun, omdat dit ook plekken creëert voor ongedierte, welke we juist uit het winkelcentrum willen weren uit het oogpunt van hygiëne. Ik kan me voorstellen dat op andere plekken in Smilde daarom beter geschikt zijn, daar is echter de gemeente aan zet.

Ik ga er vanuit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Manager Retail

Februari 2025

Verstuurd naar IRM als antwoord.

‘De bloemenmanden bevatten vaak exoten en geen inheemse bloemen.

Maar ik ben wel reuze benieuwd wat u ongedierte noemt in een inheems bloemenveldje.

De insecten die hierop afkomen zijn géén wespen of hoornaars, het betreft onder andere solitaire bijen en solitaire wespen die niet steken en geen overlast geven.

Enigszins tegenstrijdig met wel manden hangen met bloemen en geen bloemen op een veldje wat uitermate geschikt is.

Het gaat niet zozeer om de plaats Smilde, maar om de prachtige locatie van het veldje voor de winkels.’

En toen was het stil ...

Verschillen in lokaal bloembezoek tussen drinkende dagvlindersoorten (korte samenvatting) Freek Nijland

Een langjarig onderzoek naar bloembezoeken van drinkende dagvlinders heeft plaatsgevonden in de periode 2003-2022 in de Vlinderberm Canterlân te Gytsjerk in Noord-Fryslân. In de berm is het beheer afgestemd op de levenscyclus van vlinders. Doel was de verschillen in bloembezoek te onderzoeken tussen vlindersoorten. Een kleine 10.000 bloembezoeken werden waargenomen, waarbij steeds de bezochte plant werd genoteerd. Er werden 58 significante bloembezoeken (meer dan verwachte

en minder dan verwachte keuzes) vastgesteld. De meeste bloembezoeken zijn vastgesteld bij soorten met de meeste bloembezoeken, zoals zwartsprietdikkopje, klein koolwitje en klein geaderd witje. Bij enkele soorten werden contrasten in bloembezoek gevonden; het zwartsprietdikkopje bezocht vaak juist andere bloemen dan beide witjes. De vleugelbelasting (de kracht per m² die de vleugels moeten leveren om te kunnen vliegen) bleek mede bepalend voor welke bloemsoorten werden bezocht. Zo werd braam (met alleenstaande bloemen) naar verhouding veel meer bezocht door vlinders met een kleine vleugelbelasting, zoals bont zandooie en koevinkje, dan door vlinders met een grote vleugelbelasting zoals zwartsprietdikkopje en dagpauwoog, die vaker op (niet-gele) composieten te vinden waren (met dicht opeengepakte bloempjes). Voor soorten met grote vleugelbelasting, die veel energie verbruiken bij het vliegen, is drinken van composieten met veel nectarhoudende bloempjes bijeen effectiever.

Zwartsprietdikkopje, klein geaderd witje en klein koolwitje bleken generalisten; zij spreidden bloembezoeken over relatief veel soorten nectarplanten.

Argusvlinder, kleine vos, atalanta, distelvlinder, koevinkje en dagpauwoog bleken specialisten; zij bezochten minder soorten nectarplanten, maar wel in relatief grote aantallen. De onderzochte bloemkeuzes

hebben een lokaal karakter; in een ander gebied of biotooptype met ander palet aan vlinders en bloemen kunnen (deels) andere keuzes optreden.

Voor wie meer wil weten over de keuzes van de dagvlinders voor nectarplanten. Het Engelstalige artikel 'Differences in local flower visitation rates between nectaring butterfly species' verschijnt in het eerste nummer van Entomologische Berichten 2025: 85(1) 19-29.

Foto's bij dit artikel: F.Nijland

Verdwenen vlinders Gerrit Tuinstra

Tijdens de bijeenkomsten van onze werkgroep en in Flinterwille wordt dikwijls verteld en geschreven over interessante vlinderwaarnemingen. Zeldzame soorten of soms geheel nieuwe soorten, die we nog niet eerder in onze provincie of zelfs in heel Nederland nog nooit zagen. Dat zijn de krenten in de pap! Soms gaat het over soorten die verdwenen waren (of leken te zijn), maar die opeens weer volop gezien werden, na lange tijd. Een aantal mooie voorbeelden van deze laatste groep zijn de grote vos (*Nymphalis polychloros*), de gehakkelde spanner (*Ennomos erosaria*) en de bruine sikkeluil (*Laspeyria flexula*).

Maar het gaat niet vaak over de soorten die we níet meer zien. Dat is misschien niet vreemd, simpelweg omdat we ze niet meer zien en ze ons dus ook niet kunnen opvallen! Ik heb het boek van Lempke uit 1985 'Vlinders van Friesland' er eens bij gepakt en doorgebladerd en een aantal soorten genoteerd waarvan mij opviel dat ze in het verleden regelmatig gezien werden ofwel min of meer gewoon voorkwamen, maar thans niet meer of vrijwel niet meer worden gezien. Te beginnen met een paar dagvlinders, waar overigens wél uitvoerig over geschreven is in 'Dagvlinders in Fryslân', een paar jaar geleden, zeker als het gaat om de achteruitgang.

Dagvlindersoorten die in het verleden algemeen waargenomen werden in Friesland, maar thans helemaal of bijna niet meer, zijn het geelsprietdikkopje (*Thymelicus sylvestris*), het gentiaanblauwtje (*Phengaris alcon*) en de rouwmantel (*Nymphalis antiopa*).

Voor de nachtvlinders hou ik het voor nu bij de macronachtvlinders. Overigens ging ik de mist in bij de eerste soort die ik zou noemen, de dennenspinner (*Dendrolimus pini*). Lempke noemt tal van vindplaatsen in onze provincie, maar het gaat voor het overgrote deel om de Waddeneilanden en slechts een paar van het vasteland. Maar ook vrij recent is deze prachtige forse spinner nog herhaaldelijk gezien, op Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog. In het zuidoosten van onze provincie zou de soort wellicht nog het meest te verwachten zijn, vanwege de aanwezigheid aldaar van dennen (de waardplant). Hier is de soort al heel lang niet meer gezien, maar ook in het verleden was het hier een uiterst zeldzame soort.

Een zeer fraaie soort die in de 50'er en 60'er jaren van de vorige eeuw een aantal keer gezien is, maar daarna nooit weer, is de prachtig oranje gekleurde kersenspinner (*Odonestis pruni*).

De eerste spanner die we tegenkomen in het rijtje van niet meer waargenomen soorten is de eikenoogspanner (*Cyclophora porata*), waarvan Lempke schrijft dat deze 'lokaal in Friesland' voorkwam en daarbij ca. 12 vindplaatsen noemde. Ook elders in Nederland is dit een zeldzaamheid geworden.

eikenoogspanner (*Cyclophora porata*) Foto: G.Tuinstra

Twee spanners waarvan Lempke tal van vindplaatsen noemt, met name ook in het zuidoosten van de provincie, zijn de vroege bremspanner (*Scotopteryx mucronata*) en late bremspanner (*S. luridata*). In onze provincie worden beide soorten tegenwoordig uitsluitend nog op Terschelling waargenomen!

De prachtige zwart-witte speerpuntspanner (*Rheumaptera hastata*) werd door Lempke vermeld van ‘bosachtige gebieden, vooral met ondergroei van bosbes’, uit Beetsterzwaag, Olterterp en Oudemirdum. De soort is in het geheel verdwenen uit Friesland!

Twee spanners die in het verleden op Terschelling en diverse vindplaatsen in het zuidoosten van de provincie voorkwamen, worden tegenwoordig niet meer gezien in onze provincie: de zomerbremspanner (*Chesias rufata*) en de Sint-Janskruidblokspanner (*Aplocera efformata*), beide met een fraai en opvallend uiterlijk.

Tot slot, voor wat betreft de spanners, nog een aantal soorten die thans niet meer gezien worden in Friesland, maar in het verleden wel, zei het niet op heel veel plaatsen: oranje bremspanner (*Isturgia limbaria*), geelblad (*Ennomos quercinaria*),

oranje bremspanner (*Isturgia limbaria*) Foto: A. v.d. Veen

oranje iepentakvlinder (*Angerona prunaria*), heide-oogspanner (*Charissa obscurata*) en de gevlekte heispanner (*Dyscia fagaria*).

Onder de pijlstaarten zijn eigenlijk geen soorten te noemen die in het verleden wel en thans niet meer gezien worden. Hetzelfde geldt min of meer voor de tandvlinders, hoewel er twee soorten zijn die tegenwoordig vrijwel niet meer gezien worden, maar in het verleden met enige regelmaat: berkentandvlinder (*Odontosia carmelita*) en de kleine wapendrager (*Clostera anachoreta*). Het zou natuurlijk kunnen dat er van deze soorten nog ‘verborgen’ populaties zijn. Aan de voedselplanten (resp. berken en wilgen) hoeft het in principe niet te liggen!

Ook onder de donsvlinders en beervlinders zijn er eigenlijk geen soorten te noemen, hoewel de hoekstipvlinder (*Orgyia recens*), die in het verleden gezien is in Siegerswoude en Nijetrijne, tegenwoordig niet meer gezien wordt, maar dus ook in het verleden beslist niet algemeen was.

Onder de kleine familie van de visstaartjes zijn er twee soorten die verdwenen (lijken te) zijn uit Friesland, maar ook deze zijn nooit algemeen geweest: donker visstaartje (*Meganola strigula*) en het bremvisstaartje (*Nola holsatica*). Over deze laatste soort is overigens onduidelijkheid en de vraag is of het überhaupt een ‘echte soort’ is of dat het een vorm van het licht visstaartje (*Nola aerugula*) is.

Binnen de familie van de uilen zijn tal van soorten te noemen die tegenwoordig (vrijwel) niet meer worden gezien. Sommige daarvan werden in het verleden op tal van locaties waargenomen, andere waren toen ook al wat zeldzamer. Hieronder volgt een opsomming van soorten:

- zwartvlakworteluil (*Euxoa obelisca*),
- rookkleurige wortel uil (*Euxoa nigricans*),
- trapeziumuil (*Xestia ditrapezium*),
- bruine heide-uil (*Polia bombycina*),
- gerande marmeruil (*Polia hepatica*),
- geogde w-uil (*Lacanobia contigua*),
- gevlekte silene-uil (*Hadena confusa*),
- roetvlek (*Xylena exsoleta*),
- adusta uil (*Mniotype adusta*),
- nazomeruil (*Ammoconia caecimacula*),
- vroege eikenuil (*Xanthia ruticilla*),
- steenrode grasuil (*Apamea lateritia*),
- zandstofuil (*Caradrina selini*),
- moerasspirea-uil (*Athetis pallustris*),
- akelei-uil (*Lamprotes c-aureum*) en
- maansnuituil (*Zanclognatha lunalis*).

Wie weet zien we sommige van de hierboven genoemde soorten in de toekomst toch weer. Het is soms ook goed opletten bij bepaalde soorten, die sterk lijken op andere, zoals de eerste twee uit de opsomming van de uilen. Zo is de graanworteluil (*Euxoa tritici*) een soort die zeer variabel is en zeker als het om donkere exemplaren gaat is verwarring met bijvoorbeeld de rookkleurige worteluil zeer gemakkelijk te maken!

moerasspirea-uil
(*Athetis pallustris*)

Foto: G.Tuinstra

Mutatie ledenlijst

Adreswijziging:

De heer B. Engelen
De Malus 103
8934 CW Leeuwarden

Noteer deze data in uw agenda!

Donderdag 24 april	Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 20.00 uur.
Zaterdag 24 mei	Excursie Blauwe Bos
27 t/m 29 juni 2025	Excursie secties Ter Haar en Snellen (NEV) in Diffelen (Vechtdal)
Zaterdag 12 juli	Excursie Schaopedobbe bij Elsloo
Weekend 22/23 augustus	Nationale Nachtvlinder Nacht
Zaterdag 23 augustus	Excursie Makkumersûdwaard

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema voorzitter
Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik
tel. 0516-471222 siepsinnema@gmail.com

Gerard Bergsma secretaris
Bosweer 29 8426 GS Appelscha
tel. 0516-432414 bergsmagj@ziggo.nl

Luut de Zee penningmeester
Mûnewei 16 9137 RJ Oosternijkerk
tel. 06-50656442 luutdezee @gmail.com

Gerrit Tuinstra bestuurslid
De Twee Gebroeders 214 9207 CB Drachten
tel. 0512-518246 g.tuinstra14@gmail.com

Anneke van der Veen bestuurslid
Provincialeweg 21 9865 AA Opende
tel. 0594-659791 vdveena@home.nl

Contributie € 10,00 per jaar.
Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59
t.n.v. L.D. de Zee, Oosternijkerk

Redactieadres Sparjeburd 29
8409 CK Hemrik
e-mail adres: siepsinnema@gmail.com
info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Vlinderwerkgroep Friesland op internet: www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres: info@vlinderwerkgroepfriesland.nl